

Furu Ni Furusa

Randolfu Dun

A lakurayara Okutburukalo saan 2023

Bibulu WayGanboli

Jamanakuntigi ka kuma

Bibulu Way Publishing ye Bibulu cidenya baara ye min te tɔɔ nini. A ka baara fɔɔ nesinna Bibulu lɔnniya jenkulu ka site webw n'a ka gafew ma minw be sɔɔ entereneti kan. IBKI ka lapinita ye ka Bibulu kalanw di mɔɔ o mɔɔ ma min b'a fe ka Ala n'a sago lɔn ka ne. Kalandenw TI waajibiya ka taga Institut la walisa ka seere wala diplɔmu sɔɔ. O kalanw be se ka kalan entereneti kan wala kalansow kɔɔ, Zoom sababu fe, k'u don oridinateriw kɔɔ, k'u ci e-mail fe, k'u sebe wala k'u ke mɔɔ kelen kelen, jenkuluw wala legiliziw fe u ka kibaro diiman waajuli baara la. IBKI te baarakeyɔɔ ye min daganin lo.

An b'i ladi ko i k'i ka Bibulu segesege walisa k'a lɔn ni min fɔɔ o kalansenw kɔɔ wala min bɔɔ kɔɔ were la, o ye tijen ye. "Lakalita" minw be sɔɔ Bibulu lɔnniya baarada (IBKI) ka kalanw na, olu ye seberikelaw walima u lajebagaw ka miiriyaw ye. Tuma caaman na, miiriya dɔw be sɔɔ kalanw lamentaw, videwow ani sebew kɔɔ, ani Bibulu ka nefɔliw la; ani, waajulikelaw, minisiriw, pasteriw, sarakalasebagaw ani lakɔlikaramɔɔw ka kalanw na.

I ka kan ka o mɔɔw ka kumaw, u ka miiriyaw ani u ka kalanw bee segesege tuma bee sabu i ka ni ka Ala sago nini, k'a lɔn ani k'a ke.

Walisa k'a file ni kalan o kalan ye tijen ye, Bibulu bayelemani sifa caaman kalan ani Bibulu dajegafew ni dajegafew laje walisa ka dajew wala kumaden dɔw kɔɔ lɔn i te minw lɔn. I janto dajegafew ka nefɔli sifa bee la, sabu dajegafew be kumadenw ni kumasenw kɔɔ di k'a ta kaan fɔɔ la ka taga a bila u ka baara kecogo la bi.

Kumadenw ni kumasenw kɔɔ be yelemawagati ni wagati ma. Ani fana, gɛɛkikan kumaden caaman be se ka bayelema ka ke kumaden kelen ye, o min be se ka kɔɔ fɔɔ yelemaw.

An k'a to Ala k'i jemine a ka Kuma senuman Bibulu kalanni na.

IBKI be sira di k'u ka kalanw bee ta ani k'u bɔ jagokow kama minw te jagokow ye. Aw kana sigasiga k'u tilan nka aw kana gafew wala kalanw feere, k'u yelemawala k'u sara.

Randolfu Dunn, jemɔɔ

Aw ka kɔɔnye ke n'an ye: kunnafoni.IBKI.angelekan@gmail.com Site

web: IBKI-Anglekan.html

Furu ni furu faran

Furu

Ala ye adamaden dan ani k'a mako wasa farikolo ta fan fe a keto k'a bila Eden nankɔ kɔɔ. O kɔ, a ye terice dɔ dan .1sabu "a tun man ni adamaden ka to a kelen" (Zenezi 2:18). Matigi Ala tun ka galagakolo min bɔ ce ra, a ka o le ke muso ye, ka na ni muso ye ce fe. Ce ko: «Nin ye ne kolow le ye sisan, nin ye ne sogo le ye.

Adama tun ye teri dɔ sɔɔ "cee bena a faa n'a bamuso to yen ka nɔɔ a muso la, u bena ke . **farisogo kelen**(furu). Furu ye benkelenya ye, ani kantigiya kelen kelen bee b'u yere bila kerefe k'a sɔɔ u be min ka fisa jɔɔɔ ma, u b'o lo jinina.

"O kama, cee bena a faa n'a bamuso to yen ka jen n'a muso ye, u fila bena ke kelen ye." (Zenezi 2:22-25)

Furu min tun be ke heburuw cema, i n'a fɔ kɔɔ fanba tun be ke cogo min na, o tun ye sariya ka benkan ye ka teme kanuya wala kanuya lo kan (International Standard Bible Encyclopaedia). K'a sɔɔ furu faran tun ye furu tijeni ye sariya sira fe (Nelson's Illustration Bible Dictionnaire).

Yahutu, jɔɔya kɔ, u tun ka kan ka siya were muso minw furu, k'u gwen ka bɔ baara la, k'a sɔɔ sariya tun bennin te. (Esidirasi 10:11-19) (Easton ka Bibulu dapɛgafe).

«Ni a ka muso were furu, a man kan ka dɔ bɔ a ra [muso tɔ kelen] .keledumuni, a ka faniw wala a ka furujɔɔɔnya jogow. "Ni a ma nin ko saba ke a ye, o tuma a be bɔ kenema gwansan, wari te sara. (Ekizɔdi 21:10-11 NASU) .

"Sabu a (Tamari) y'a ye ko Sela kɔɔbayara, nka a ma furu ale ma, Zuda y'a ye tuma min na, a y'a miiri ko kakalamuso lo, bari a tun y'a jeda datugu, a y'a jesin a ma sirada la k'a fɔ a ye ko: 'Na, n' b'a fe ka don n'i ye,' bari a tun t'a lon ko a buranmuso lo." ... "A ye kɔɔ ta ale fe, o kɔ, a wilila ka taga, k'a ka fani bɔ, k'a ka firiyamusoya faniw don." (Zenezi 38:14-16; 18-19 ESV) Yakuba tun b'a miiri ko a ye kakalamuso ye, kakalamuso, muso te.

«Aw be Matigi Ala ta sarakabɔnan datugu ni jaji ye, ka kasi, ka nunununu, sabu Matigi Ala te saraka jate tuun, a te sɔɔ o ma tuun, nka aw b'a fɔ ko: «Mun kosɔn a te sɔɔ o ma?» sabu Matigi Ala tun ye seere ye aw ni aw kanbelenya muso ce, i tun ye kantigiya ke min fe, k'a sɔɔ ale le ye i terimusoye, ani i ta jenjɔɔɔnya.2(Mal 2:13-15 ESV) A y'a ka jenjɔɔɔnya tijɛ n'a muso ye.

Wagati temeto k'a to Layidu kɔɔ . 2Ala y'a dan Musa sababu la . koo sifa caaman tun be yen face ce min ye denbaya kuntigi ye ani a ka kuntigiya/fanga min b'a muso n'a deenw kan.
kele. Ni muso furula, a be bɔ a face ka mara kɔɔ.
b. Cee tun be se muso ma pewu - Cee ka sariya.

---

¹Cee demebaga - `ezri-Fangatici ta OT# 5828 (deme ka jɔɔɔ kunben - KJV; a jɔɔɔɔ - YLT)

keleLagamuli minw be sɔɔ paranteziw kɔɔ, u sebebaw lo be sɔɔ paranteziw kɔɔ.

²Layidu fɔɔberiti-2) jenjɔɔɔnya - Ala ka sariya min be ni tagamasijew wala layidu ye. (Thayer ka Grekikan dapɛgafe ani Brown Driver & Briggs ka yahutukan dapɛgafe)

- Ala ye jehnjehnyanya caaman ke ni adamaden ye minw b'a jini adamaden fe a ka kantigiya ke a ye [a kana ala werew bato]. U tun be to ka o jehnjehnyanya nunu tije n'a ye, nka a tun be yafa u ma tuma bee n'u nimisara ka kosegi a fe – u tun be yeleman don u ka jehnjehnyanya.
- Ala be furu sa jurumu kaniya, jehnjehnyanya tijeni, o min ye kakalaya ye.
- Tuma o tuma ni mogo b'a ka jehnjehnyanya do tije wala k'a tije, o ye jurumun ye. O kama, ka furu layidu tije, o ye jurumu ye.

Jatya kofra joko tan ni wolonfla Yeremi, Hose ani Ezekiyeli kitabuw kono minw na tan ni naani be kuma Isirayeli ni Zuda ka jehnjehnyanya tijeni koo la ni Ala ye Alako ta fan fe. Jatya ye jehnjehnyanya tijeni ye, n'a joko o be joko cenimusoko keli fe ni mogo do ye min te i furujehnyanya ye farikolo ta fan fe. a be furu jehnjehnyanya tije. O ra, jehnjehnyanya be cen jehnyaya sababu ra.

Cee ka sariya .

- “ .Balimaw, aw t'a lon wa, bari ne be kumana sariya lonbagaw lo fe, ko sariya be se k'a ka sariyaw tije [is binding – ESV; a ka fanga-ASV; sariyako benkan] min be mogo kan, n'a be niin na dokono? Sabu muso min furunin lo, sariya b'a cee siri a la k'a joko a be niin na, nka n'a cee sara, a be ko sariya la a cee koo la” (Dromukaw 7:1, 2 - ISV).
- *ONASBa* be kalan -- "-- ko sariya la min be cee koo la." Ka fara o kan, Gerekikan sebenin b'a fo ko -- "-- ka ko cee/ce ka sariya la." O la fana, mogo b'a lon o sariyaw n'o landakow tun be fanga ni kuntigiya min di cee ma muso kan, o tun be cogo min na. O tun ye sariya ye, tije na, min tun be .*cesanni* ka .*muso*. O tilenbaliyakow lo tun be ye tuma caaman na mogo ka laada joko la, minw tun ka joko ka teme joko kan. O la, o "ce ka sariya" tun b'a to cee ka se ka fanga joko ani ka "matigiya ke" furujehnyanya fanba bee la.

“Pol sinsinna min kan joko nin na, a kokotanin lo an k'o faamu: Pol ye .*t'*"ka sariya sigi" ka jesin furu, furu faran ani furu kura ma; nka, a b'a yira, mogo la minw b'u yere ka sariyako lon koman, ko sariyako min tun be yen, cee tun be ni "sariyako kuntigiya" sugu do ye a muso kan. Muso tun be "ce ka sariya" joko -- a tun be .*sirilaa* fe, ani a tun be se ka .*tia* yere ka kewalew fe, a be se ka ko kaso la sariya sira fe wala jamanadenw be joko min ma. N'a cee tun te joko k'a labila, o tuma na, a tun be se ka min ke sariya sira fe, o tun ye k'a saya joko.”⁹

- Dromukaw ni Yahutuw ka sariya si te tagama bi. Nka, ka jehnjehnyanya tije, o bele ye jurumu ye. Furu jehnjehnyanya minw tije na, u be se ka laben kokura ni nimisali ani yafali ye.

Ka furu sa wala ka furu sa

- “ .Nka ele sarakalasebaga -- 8 i ka sira bla, ka mogo caman kunnacen i ta kalan sababu ra;aw ka jehnjehnyanya cee ni Levi ye," Matigi Sebetingi ko ten. -- 11 Zuda ka lanaya tije¹⁰ko haramunin do kera Izirayeli jamana ra, ani Zeruzalemu dugu kono: Zuda ta mogo ka joko saninman min kanu, o ka o joko saninman joko, ka siya were ka ala denmuso furu .¹¹-- 13 Aw be ko were min ke: aw be Matigi Ala ta sarakabonan fa ni jaji ye. Aw be kasi ka njuna, sabu a te aw ta sarakaw jate tuun, a te joko o ra ka ko aw boro ni diyanya ye. 14 I b'i yere jininga ko: «Mun na?» O ye sabu Matigi Ala le be i n'a fo i ka kanbelenya muso seere, sabu i ka lanaya tije .¹⁰(a ye janfa ke – YLT) n'a ye, hali n'a yi ka baarakajehnyanya [teri .

⁹MIRILI minw kera .*Al Makisi* Neyirali #106

¹⁰Lanaya tijenin, [o tun ye limaniyalaw ye – ESV, RSV; a ye janfa ke – NKJ, YLT] -*bagadi*-lannayabali, ka koow ke dogo la, ka feenw mine, ka baara ke . ni nanbara ye, kantigibali (*Tayeri*) ; a tun be janfa ke, ka nanbara ke furu kono, bololafenw wala joko koo la, jehnjehnyanyakow la, kumaw la ani jogow bee la. (Brown-Soferi-Briggs)

¹¹Ka jamana werew ka ala denmusow furu, o tun be joko don u ka jehnjehnyanya la ni Ala ye o la, o tun ye kakalaya ye Alako ta fan fe (ka jehnjehnyanya tije ni Ala ye).

(ASV, ESV], aw ka furu j̄n̄t̄k̄n̄ya muso. -- 16 Sabu Matigi Ala, Izirayeli ta Ala ko, ko ale be furu faran k̄niya .¹²(Malasi 2:8, 11, 13-14, 16).

- Malasi be kuma f̄l̄b̄ Ala ni Isirayelidenw ka j̄n̄t̄k̄n̄ya tij̄eni koo la, a y'o min weele ko f̄en̄ haramunin. O j̄n̄t̄k̄n̄ya tij̄ena, sabu Izirayeli c̄w̄ tun ka siya w̄r̄ musow furu, minw tun b̄ jow bato, Ala tun b̄ o j̄n̄t̄k̄n̄ya min k̄ra ni Izirayelim̄ḡw̄ ye, o tun b̄ o j̄n̄t̄k̄n̄ya ra.
- O k̄, a y'a s̄b̄e ko c̄w̄ t'ū ka kunkanbaaraw dafa furu layidu k̄n̄ u k̄t̄ k'ū muso gwen ka taga.¹³A be komi a y'a ci ka taga .**ni . t̄**ka furu sa s̄b̄e di a ma i n'a f̄ Malasi tun be baara k̄ cogo min na heburukan kumaden S .*alac*(ci ka taga) sanni ka .*kriyiwuti* (furu sa s̄b̄e). O la, a be jati ko a ye janfa k̄ n'a ye sabu a ma farikolo d̄m̄e cogo si to a ye wala k'a ka c̄nimusoko nege wasa sabu a ma se ka furu sariya sira f̄. Verise 16nan b'a f̄ ko a b'a k̄niya ani a b'a ka juguya n'a ka tilenbaliyakow dogora. O kama, a y'a jagoya a ka sigi (ka sigi) ni c̄e d̄ ye, a tun ma furu min ma o cogo la, a y'a ka furu b̄n̄kan tij̄e ni c̄e min y'a ci ka taga walisa ka dumuni, fani ani laȳk̄ hali ni c̄nimusoko tun t̄ yen min tun bena k̄ sigasigali ye.
- " .Aw y'a m̄n̄ ko a f̄ra ko (*kumaden min b'a yira ko rabbi ka kalan lo sanni ka verise d̄ yira*), 'I kana kakalaya k̄ ( ).*muyisesi* – "a be m̄ḡ min yira "min be j̄n̄t̄k̄n̄ya k̄ ni m̄ḡ w̄r̄e ka furu j̄n̄t̄k̄n̄ ye cogo b̄nbali la".' Nka ne b'a f̄ aw ye ko m̄ḡ o m̄ḡ b̄ muso file ni nege jugu ye (*epithum̄ēsai - c̄nimusoko nege wala c̄nimusoko nege*) sabu a ka j̄n̄ya k̄ ka ban (e .-*moyisi*) a dusukun na." (Mat. 5:27-8 ISV) O k̄wale fila b̄e ye kantigiyabaliya ye a ka furu j̄n̄t̄k̄n̄ya ma.
- M̄ḡ o m̄ḡ ka kan ka (*apoluze*)^{17a} (*kantigi*) muso, a ka furu sa s̄b̄e di a ma (apolúsee). *kan- - s̄b̄e d̄ kan min b'a yira ko a tun t̄ kantigiyabali ye .*: Nka ne b'a f̄ aw ye ko ni m̄ḡ o m̄ḡ ka furu sa (*apolu* -ni furu sa s̄b̄e t̄) a muso f̄, ka wari mara kakalayako kama (*porneías-c̄j̄n̄t̄k̄n̄ya min daganin t̄*), o be k̄ sababu ye .¹⁴her (a b'a bila cogoya d̄ la walisa a ka kisi) ka kakalaya k̄ (*muyiseyisi* -ka c̄nimusoko k̄ ni m̄ḡ w̄r̄e ye min t̄ a c̄e ye ani a bele be furu la). (Mat. 5 31-32).
- Yezu b'o lo yira kos̄b̄e Mat. 5:32 ani Mat. 19:9 ko c̄w̄ tun b'ū ka musow bila furu la kuun w̄r̄w̄ kos̄n̄ minw t̄ .*muyisi*, (ka c̄nimusoko k̄ ni m̄ḡ w̄r̄e ye min t̄ u c̄e ye) u dusukun gw̄l̄ya d̄k̄n̄ kos̄n̄, u fanba be k̄ farikolo ta fan f̄. Nka walisa k'ū ka farisogokow n'ū ka miiriya gelenw datugu, u ma furu sa s̄b̄e di (ni s̄b̄e t̄ yen, o b'a yira ko kantigiyabali wala kakalayakela lo) min y'a to muso n'a c̄e kura ye kakalaya k̄ (i n'a f̄ a tun furunin lo c̄e min ma furu sa s̄b̄e di saan 1999). O muso tun "b̄ra" d̄k̄n̄, a ma furu sa. O wagati la Yahutuw ka tariki k̄n̄, Tawurata tun t̄ s̄n̄ muso ka joo ma ka furu sa. O kama, o wagati jugu ka musow tun be to sariyako la, o k̄, u tun be b̄ soo ni soo, nka u tun t̄ h̄k̄n̄ya ka c̄e w̄r̄e furu sabu a tun be furu b̄n̄kans̄b̄en̄ k̄n̄ hali bi.¹⁵
- Muso min be kakalaya k̄, n'a y'a furu sa k'a s̄k̄ a ma furu sa, o t̄ se k'a "k̄" kakalayakela ye sabu a ye kakalayakela ye ka ban i n'a f̄ a ye furu j̄n̄t̄k̄n̄ya tij̄e cogo min na a k̄t̄ ka c̄nimusoko k̄ ni m̄ḡ d̄ ye min t̄ a c̄e ye.
- M̄ḡ kelen be janfa k̄ .¹⁰ka muso kantigi d̄ bila ka taga n'a ka furu s̄s̄b̄en̄ t̄ min b'a to a be to dumuni ni siȳk̄ t̄ min na ani sariya t̄ se ka furu min b'a to a be kakalaya k̄ n'a be furu j̄n̄t̄k̄n̄ f̄ kabini a bele furunin lo.
- Dap̄e fila be yen minw bayel̄mana ko "muso min be ni furu sa s̄b̄e ye wala n'a t'a f̄, i k'a ci ka taga wala k'a bila ka taga."¹⁴Komi muso min tun cira ka taga, furu sa s̄b̄e tun t̄ yen, a tun furunin lo hali bi .

¹²*Salac*(Heburukan #7971 bayel̄mana ko furu faran – RSV, ESV, NIV .-ka taga - ASV, KJV, YLT) ka gwen, ka to yen, ka to yen, ka taga, ka labila .

(Fangatigi ta). Nga,*keriyituti*OT:3748 ye heburukan kumaden ye min be furu sa (Burun, Soferi, Biggs). M̄ḡ be se k'a muso ci ka taga k'a s̄k̄ a ma furu sa, o be janfa k̄, Malasi.

¹³"N'a ye muso w̄r̄e furu, a man kan ka muso f̄l̄b̄ bali k'a ka dumuni, k'a ka fani don, k'a ka furu joow b̄ a la" Ekiz̄d̄i 11 .

²¹:10-11 k̄n̄).

¹⁴Heburukan ni gerekikan kumaden minw k̄k̄ ko furu s̄s̄b̄en̄ t̄ min na, o ye .*salak*(Heburukan-Fangatigi ta 7971) ani .*apolud*(Gerekikan- Fangatigi ta NT# 630) k̄k̄ ko ka taga wala ka taga ȳk̄ w̄r̄e.

- “ .Sisan, i ye koo minw seβε, o koo la: A ka ɲi cεε kana furu (touch KJV).²⁰Nka i n’a fɔ kakalayakow ka ca ten, cε kelen kelen bεε ka kan ka a yeε ta muso furu, muso kelen kelen bεε ka kan ka a yeε ta cε κωκ. Cεε ka kan k’a ka furu kunkanbaara dafa .¹⁴muso fana k’a ke a cε ye o cogo kelen na. Muso farikolo tε ale kelen ta ye, a cεε fana ta lo. O cogo kelen na, cεε farikolo tε ale kelen ta ye, a muso fana ta lo. Aw kana ban ɲɔɲɔn ma, fɔɲ ni aw fila bεε benna a la ka wagati dɔ ke, waasa aw ka se ka Ala daali. O κω, aw ye ɲen ɲɔɲɔn fe tuun janko Sutana kana aw κωκωκ aw yeεminebaliya kosɔn. Ne b’o fɔra i n’a fɔ κɔnni, ne tε cifɔni ye. Ne b’a fe mɔɲɔw bεε ye ke i n’a fɔ ne. Nka Ala ka neεma min di mɔɲɔ kelen kelen bεε ma; O nilifen be dɔ fe, nin be dɔ weε fe” (1 Korantikaw 7:1- 7 NIV).
- A be komi ka furu ɲenɲɔɲɔnya baaraw dogo, o tε cεnimusoko nege wasa. A fana tε se k’a ka furu kunkanbaara κωκ bali (dumuni, fani, siyκωκ ani ɲenɲɔɲɔnya ɲuman) n’a ma furu ɲenɲɔɲɔnya tiɲε.

Firiyamusow

- Minw ma furu, ani muso cε saninw, ne b’a fɔ aw ye ko a ka fisa aw ye to furubaliya ra i ko ne. Nka n’u tε se k’u yeε mine, u ka ɲi ka furu. Sabu i ka furu, o ka fisa i ye i yeε ta nege juguya ra. ... Muso be siri a cεε la a ka ɲenamaya bεε la. Nka ni a cε sara, a bε se ka mɔɲɔ min furu, a bε se ka furu o ma, nka a bε se ka o ke Matigi ta ɲenɲɔɲɔnya ra. O bεε n’a ta, ne ta miiriya ra, ni a tora a cogo ra, o ka fisa ni a ye. Ne fana b’a miiri ko Ala Nin bε ne fana ra. (1 Kor. 7:8-9; ɲeyirali fe).
- Kerecen firiyamusow ka kan ka kerecen weεw furu walisa k’u demε u ka ɲenamaya ke cogo tilennin na min ka di Ala ye.

Minw farala ɲɔɲɔn kan .

- “ .Minw furunin lo [Krista la], ne be nin ci di olu ma (ne tε, Matigi lo: muso kana faran .²¹ a cεε fana man kan ka furu sa .²²a muso” (1 Korantikaw 7:10-11).
- Musow tun tε se ka furu sa, nka ale n’a cεε tun be se ka taga wala k’u bila. Tuma min na o bɔli kεra, kerecen musow n’u cεεw tun ka ɲi ka to furubaliw la wala u ka ɲi ka bεn.

Furuɲɔɲɔn dannaɓali

- “ .Ne b’a fɔ κωκ ye, Matigi tε, ko ni balimacε dɔ muso lanabari be yen, n’a κɔnna ka to n’a ye, a kana a furu sa .²³ale. Ni muso dɔ cε lanabari be yen, n’a κɔnna ka to n’a ye, a kana a furu sa .²⁵ale” (1 Korantikaw 7:12-13).

Furuɲɔɲɔnma

- “ .Sisan, sunguru minw ma furu, olu ta fan fe, ne ma cikan foyi fɔ Matigi fe, nka ne bε ne ta miiriya fɔ, i n’a fɔ mɔɲɔ min bε se ka la a ra Matigi ta hina kosɔn. Ne b’a miiri ko ka an ta κωκωκ kosɔn, a ka fisa mɔɲɔ ye to a cogo ra. I sirinin lo wa?²⁴muso dɔ fe wa? Kana a ɲini ka hκκκnya.²⁵I hκκκnyanin lo wa?²⁶ka bɔ muso dɔ fe²⁷? Kana muso ɲini. Nka ni i ka furu ke, i ma jurumun ke, ani ni muso min ma furu, o fana ma jurumun ke. O bεε n’a ta, minw bε furu, olugu bena dunuɲa κωκωκ κωκ, ne fana tun bena aw kisi o ma. Ne balemaw, ne b’a fe ka min fɔ, o ye nin ye: wagati latigenin surunyara koseβε. Kabini sisan, muso be minw fe, olu ka to i n’a fɔ muso t’u fe.

²⁰Maga - cεnimusoko- ESV; maga-NKJV & YLT (Gεεkikan na *Nisκndiya*-ka κωκ a la)

²¹Danfara (*korisiteneyi* -[Fangatiɲi ta NT#5563](#)) -ka bɔ, ka taga, ka to yen, ka to yen.

²²*Afiyenay*[Fangatiɲi ta](#) NT#:863 - ka taga walima ka taga: ka taga YLT .

²³*afiyemi*-[Fangatiɲi ta](#) # 863 -aw ka taga; Gεεkikan kumaden min be furu sa .

²⁴Layidu ɲenɲɔɲɔnya dɔ κωκ -furunin .

²⁵Ka bɔ, ka bɔ, ka yeεma, ka yeεma -[Tayeri](#) (furu faran - rd)

²⁶Hκκκnyanin walima labilanin, *Lusin*-furu sanin[Thayer ta](#) [[furu ɲenɲɔɲɔnya tε u siri tugun].

²⁷Hκκκnya ka bɔ muso la - firiyamusow walima furu sanin [min ma furu abada, muso tε yen].

hali k'a sɔɔɔ o tun tɛ nisɔɔndiya, ani minw bɛ sanni kɛ, i n'a fɔ fɛn tɛ o fɛ, ani minw bɛ dunuɔakow kɛ, i n'a fɔ o tɛ ni a ye. Bari diɲɛ nin be cogo min na sisan, o bena tɛmɛ." (1 Korɛntikaw 7:25-31).

Betroth ka kuma: Yahutuɔw ka laada la, mɔɔɔ be furu furu ni kɔɔɔmuso ye furumusɔ wala a somɔɔɔw ka furu sara min b'a yira ko a be se k'a mako wasa. Furu benkan dɔ tun labenna, u tun be jati sisan i n'a fɔ cɛɛ ni muso nka u tun tɛ ɔɔɔ fɛ. Cɛɛ y'a damine ka sigiyɔɔɔ labɛn u ye. N'a banna, a be taga n'a muso ye furusiri dɔ la ani o kɔ, u be sigi ɔɔɔ fɛ.

➤ I be se k'i yɛɛ tanga haminankow ma tɔɔɔ nataw la, n'i ma furu.

• “.Ne b'a fɛ aw ye aw yɛɛ bɔ haminakow ra. Cɛɛ min ma furu, ale be hami Matigi ka koow la, a bena Matigi koo diya cogo min na. Nka min furunin lo, o tigi bɛ hami dunuɔakow le ra, ani a bɛ se k'a muso diyabɔ cogo min na, ani a ta nafaw bɛ kɛ fila ye. Muso min ma furu, walima min ma furu, ale fana bɛ hami Matigi ta ko le ra, a bɛ se ka saninya cogo min na a farikolo ni a ta miiriya ra. Nga muso furunin be hami dunuɔa koow la, a be se k'a cɛɛ koo diya cogo min na. Ni mɔɔɔ dɔ b'a miiri ko a tɛ a yɛɛ minena ka ɲɛ a ka furuɔɔɔ fɛ, n'a ka nege juguw b'a la, ani a ka ɲi ka kɛ ten, a k'a yɛɛ sago kɛ: u k'u furu, o tɛ jurumu ye. Nka ni mɔɔɔ min k'a latige a jusukun na, k'a sɔɔɔ jagoya tɛ a ra, ni a ta nege marara, ani k'a latige a jusukun na ko a bena muso to a maminamusɔ ra, o tigi bena kɔnuman kɛ. O la, min y'a ka furuɔɔɔ furu, o tigi be koo ɲuman kɛ, nka min t'a yɛɛ mine, o tigi bena koo ɲuman kɛ ka tɛmɛ o kan” (1 Korɛntikaw 7:32-38).

➤ A kɔɔ ye ko koo dɔw la, kanuya n'u ka hami somɔɔɔw koo la, o be dɔ fara u ka kɔɔɔli kan u ka sɔɔɔ kɔɔɔ ka degunw ma sanni u ka to kantigiya la u ka jɛɲɔɔɔɔɔ la ni Ala ye. Nka cɛnimusoko nege tun be se ka juguya n'o lo, ka furu, o tɛ jurumu ye.

Fɔkasurunya

Matiyu

Yezu y'a fɔ tugun ko n'u y'u ka furu jɛɲɔɔɔɔɔ tije n'u m'u ka jɛɲɔɔɔɔɔ kunkanbaaraw dafa ani n'u y'u ka furu sa seɛɛ di, o ye jurumu ye fɔɔ n'u furuɔɔɔɔɔ y'u ka furu jɛɲɔɔɔɔɔ tije k'a sɔɔɔ u ma kantigiya kɛ cɛnimusoko ta fan fɛ. Ka furuɔɔɔɔɔ kantigi dɔ bila ka furu sa k'a sɔɔɔ a ma furu sa, o ye jurumu ye sabu furu jɛɲɔɔɔɔɔ tijeɲɛna nka u bele be furu la sariya sira fɛ.

Farisiw minw be Matiyu 19 kɔɔɔ, olu tun b'a ɲinina ka Yezu mine wala k'a kɔɔɔɔ walisa a ka kalan fila sugandi, (ka muso furu sa wala k'a furu sa kuun sugu o sugu kama wala ka furu sa bali, ka furu sa, kuun sugu o sugu kɔɔɔɔ). Yezu y'a fɔ ko fɔɔ la, ani a bele be kɛra bi, cɛɛ ni muso tun be ɔɔɔ fɛ layidu sababu fɛ ka kɛ farisogo kelen ye ani ko jɛɲɔɔɔɔɔ tun be yen ani a laɲinina ka to yen fɔɔ ka taga se saya ma. Nka cɛɛ be se ka jurumun kɛ ani a b'o kɛ n'a b'a ka furu jɛɲɔɔɔɔɔ tije n'a b'a to yen wala n'a b'a ci ka taga. Cɛɛ ka janfa kɔɔɔɔ, a ma furu sa seɛɛ di a muso ma min tɛ se ka lafasa, Ala sɔɔɔna furu sa seɛɛ seɛɛɛnin ma .i n'a fɔ furu tijeɲɛnin lɔnniya . O kɔ, muso tun be se ka furu sariya sira fɛ k'a sɔɔɔ u m'a jati kakalayakela ye sabu furu jɛɲɔɔɔɔɔ tun tijeɲɛna furu faran fɛ.

O kama, a tun tɛ jenna ni mɔɔɔ wɛɛ ye, a tun tɛ jɛɲɛya kɛra, nka a tun furunin lo. Ni furu sa seɛɛ tun tɛ yen, a tun be se ka furu dɔɔɔ, a tun tɛ se ka furu sariya sira fɛ. Komi furu sa seɛɛ b'a yira ko sariya b'a yira ko furu tijeɲɛna. U tɛ furuɔɔɔɔɔ la tugun, o kama u be hɔɔɔɔɔ wala u be bɔ u furuɔɔɔɔɔ fɛ. Furu sa seɛɛ t'a yira ko furuɔɔɔɔɔ kantigi ka furu sa jurumun lo (o fana seɛɛɛ Mariki 10 ani Luka 16 kɔɔɔ). Furu sa jurumu be se ka yafa i n'a fɔ kakalaya jurumu wala jurumu wɛɛɛ. Sapitiri 5nan na, Yezu y'a ɲɛfɔ ko mɔɔɔ kɔɔɔnakow lo be se ka negelakow kɛ ani o be kɛ sababu ye ka kakalaya kɛ.

1 Korɛntikaw

Minw ma furu (minw ma furu abada, firiyamusow ani furu saninw):

kele. Cɛɛ kelen kelen bɛɛ ka kan k'a ka muso sɔɔɔ ani muso kelen kelen bɛɛ k'a ka cɛɛ sɔɔɔ (i n'a fɔ a fɔra cogo min na damine na, a ma ɲi cɛɛ ka to a kelen).

b. Cɛɛw ni musow ka ɲi ka furu walisa u k'u yɛɛ tanga kakalayakow ma.

A be komi Bibulu ka gradasiyɔn si tɛ yen min b'a yira ko mɔɔw be jɛnɔɔɔɔɔɔɔɔ wala u seen don o la, jɛnkulu kelen tɛ yen min be se ka baara kɛ Ala ye ani jɛnkulu wɛrɛ tɛ yen min daganin tɛ ka baara kɛ. Kerecɛnw ka jɛnkulu wala u ka jɛmɔɔɔw ka mɔɔɔ bali ka baara kɛ Ala ye, o be sɔɔɔli don Krista ka kalanw na minw b'a fɔ ko a denw bɛɛ ye baarakelaw ni sarakalasebagaw ye walisa ka baara kɛ a ye. Kerecɛnw ani/walima u jɛmɔɔɔw be jurumu kɛ n'u b'a jini mɔɔɔ dɔ fɛ a ka Ala ka baara sariya tiɲɛ. Kerecɛnw bɛɛ ye baarakelaw ye ani u ka jini ka baara sifa caaman kɛ. Olu be Krista la .**walim**aka bɔ Kirisita ra, walima yafa .**walim**ama yafa walima yeelen na . **walim**adibi kɔɔ. An bɛɛ ye jurumunkelaw ye. Minw bɛɛ be Kirisita ra, o be jɛnɔɔɔɔɔɔɔɔ ra ni Ala ni a denw ye, adamaden tɛ se ka o min bali. U be o jɛnɔɔɔɔɔɔɔɔ la Ala ka nɛɛma barika la, bari u y'u yɛrɛ ka jurumuw kunben ani u saniyara Krista joli fɛ.**An ka jini ka yafa jɔɔɔn ma fana. Ala be yafa ani n'an ma yafa, w .ejurumun**(1 Yuhana 3:21-24 kɔɔ).³²

Yafa

Bɛɛ u b'a jini cɛɛw ni musow fɛ u ka furu walisa u kana kakalayakow kɛ. O kama, furu tɛ jurumu ye. Ala be furu sa kɔɔɔɔɔɔɔɔ i n'a fɔ jɛnɔɔɔɔɔɔɔɔ be tiɲɛna cogo min na. O ye jurumun lo ye. O la, kerecɛn min be furu sa, ale ka jini ka mun lo kɛ?

A fɔɔ, jurumun bɛɛ be se ka yafa, fɔɔ mɔɔɔ minw banna ka yafa jini, walama minw ye Nii Senuman tɔɔɔ tiɲɛ jurumun na. «O le kosɔn ne b'a fɔ aw ye ko: Mɔɔɔw ka jurumun bɛɛ, ani Alatɔɔɔcɛnkumaw bɛɛ bɛna yafa mɔɔɔw ma, nka ni mɔɔɔ o mɔɔɔ ka Nin Saninman tɔɔɔ cɛn, o tigi tena yafa o tigi ma. 12:31-32 kɔɔ). Tuma o tuma ni kerecɛnw y'a faamu k'u ye jurumun kɛ u ka jini k'u ka koow cogoya latilen, ani ka nimisa, walisa ka jɛnɔɔɔɔɔɔɔɔ juman kɛ tugun ni Ala ye. O kama, cikan dɔw ka kan ka sɔɔɔ Layiri Kura kɔɔɔ minw b'a yira kerecɛn ka jini ka min kɛ walisa a ka jurumuw ka yafa a ma.

Alako ta fan fɛ furuɔɔɔɔɔɔɔɔ la, Ala be sɔn tuma bɛɛ ka yafa ani ka koow labɛn kokura nka a t'o kɛ ni sarati si ye. Jurumukelaw ka kan ka kɔɔɔɔɔ n'u ka jɛnamaya yeɛɛmana ani ka jɛnɔɔɔɔɔɔɔɔ juman jini. O cogo kelen na, mɔɔɔ ka furu farikolo la, a ka jini k'a seko bɛɛ kɛ walisa ka furu labɛn kokura nka a kana kɛ ni sarati dɔw ye.

Luka, min ye Simɔn ka miiriya dɔ seɛɛ ani n'a sɔɔɔ a ka nataba gwɛɛɛya, o y'a fɔ Kewaliw 8:20-23 kɔɔ ko "Nga Piyɛri y'a fɔ a ye ko: 'I ka wari ka tunu n'i ye, bari i tun b'a miiri ko Ala ka nilifɛn be se ka san ni wari ye, i niyɔɔ tɛ nin koo la, i niyɔɔ tɛ yen.sabu aw jusukun ma tere . Ala jɔ kɔɔ. O ra, nimisa i ta miiriyajuguw ra, ka Ala daari, janko njaninyajugu min be i jusukun na, ni a be se ka o yafa i ma. Sabu ne y'a ye ko dusukasi b'i la, kojugu b'i sirila.'" O kerecɛn dusukun tun ka jugu, a tun fanin be jurumunw na ani a mako tun be yafali la.

Pol ma koo caaman fɔ ka gwɛ, nka a y'a seɛɛ Korentikaw fɔɔ ka kitabu kɔɔ kerecɛn dɔ koo la min tun be kakalayakow kɛra. A ye kakalayakɛla ni kerecɛnw fila bɛɛ jalaki kosɔɛ k'u sɔɔna a ka kakalayakow ma sabu u ma koo si kɛ walisa ka balima jurumukɛla lasɛgin jɛnɔɔɔɔɔɔɔɔ juman na ni Ala ye. A be komi u tun t'a jati ko kakalayako ye jurumu ye ani k'u mabɔ Ala la. U tun ka jini ka nimisa u ka kanuyabaliya kosɔn o balimacɛ koo la k'a sɔɔ a tun be jurumutɔya la.

Korentikaw 2:10 kɔɔ, Pol y'a fɔ ko ale yafara a balimacɛ ma min ye kakalaya kɛ. Korenti balimacɛ y'a ka kakalaya dabila ani a y'a ka miiriya yeɛɛma, sabu a fɔra Korenti egilisi kerecɛnw ye vɛrise 7nan na ko u k'a "dusu saalo, n'a sɔɔɔ dusukasiba kana o tigi kunun." A gwenin lo ko kerecɛn balima dɔ tun ye jurumu kɛ, kɔfɛ a nimisara ani a yafara a ma i ko Pol y'a fɔ kerecɛn tɔɔw ye cogo min na k'a dusu saalo.

Kerecɛn balimacɛw ni balimamusow ka jini ka jiningali nin jaabili di ka kɛɲɛ ni Bibulu ye: n' ka jini ka mun lo kɛ walisa ka kisi wala ka yafa n' ma? A gwenin lo k'u ka jini ka jurumu dabila, ka nimisa' o kɔɔ, k'u ka jɛnamaya kɛcogo yeɛɛma pewu. A fɔra Efɛzi kerecɛnw ye ko "O la, aw ka ngalon tige, ko: 'Aw kelen kelen bɛɛ ka tiɲɛ fɔ aw jɔɔɔn ye,' bari an ye jɔɔɔn farikolo yɔɔɔ dɔw ye.

aw kana a to tere be ben aw diminin kan, aw kana sira di Sutana ma. Min tun be sonyali ke, o tigi kana sonyali ke tugu, a ka baara ke, ka baara numan ke n'a bolow ye, waasa a ka se ka feen do di makodonbaga ma" (Efezikaw 4:25-28 NKJV).

Yala jurumu kecogo dabilali be na ni yafali ye wa? Ayi, bari 1 Zan 1:8-9 kɔkɔ, Zan y'a sebe kerecenw ma ko "n'an y'a fo ko jurumun t'an na, an b'an yere lafili, tije te an kɔkɔ, n'an y'an ka jurumunw fo, Ala ye kantigi ye ani a tilennin lo, a bena an ka jurumuw yafa an ma, k'an saniya ka bo tilenbaliyakow bee la."

A ka ni ka gwe ko kerecen ka ni k'a ka jurumu (w) bo sabu n'a tigi t'o bo, u be se k'o dabila cogo di, ka son o ma, .³¹aw ye nimisa ka aw yere yelemā.

Walisa ka bo kojugu ka jɔkɔ la, mɔgɔ ka miiriya (a kɔkɔnakow, a dusukun, a hakili, a dusukunnakow cemance wala a ka hakili) ka ni k'a ni ka diya Ala ye k'u ka jurumuw dabila ani k'u ka nenamaya kecogo yelemā ka taga tilenninya nenamaya la. Mɔgɔ ka ni k'a fo fana, wala k'a ka jurumuw son Ala ma ani mɔgɔ min ye jurumu ke. Delili ye sira ye kerecenw fe k'u ka kantigiyabaliw fo Ala ye ani k'u b'a fe ka kɔsegi a ka jɛnɔkɔnya la.

O nesinna mɔgɔ minw bee ma minw be Krista la ani u be baara kera .**jurumun kecogoi** n'a fo — kakalaya, sonyali, ngalontige, dimi, mɔgɔfaga, cenimusoko keli, tɔkɔjugu, Alatɔgɔ tɛneni, nangoya, negelakow, denmisenw tɔkɔli, furu faran, dɔrɔmin wala jurumu wɛre. «O le kɔson ne b'a fo aw ye ko Ala bena mɔgɔw ta jurumunw bee yafa, ani o kumajuguw suguya bee.**Nka ni mɔgɔ o mɔgɔ ka Nin Saninman tɔgɔ cen, Ala tɛna yafa o ma ..**»

---

³¹Ka son jurumuw ma, o te dan k'a fo ko "n' be yafa i ma." O kumaden mana fo wala a be bo mɔgɔ kɔkɔnakow la, o ka ni ka bo dusukun nimisanin do la min b'a bo ko a be jurumu kera. A ka kan ka na ni yelemāni ye nenamaya kɔkɔ, nimisali, .²⁷ani jɛnɔkɔnya min tɛnena jurumun fe, o b'a fe k'o laben kokura. (A bɔra .Duniya kuru bee ka Bibulu bo niya gafe) Dence tununin ka ntalen min be Luka 15:7-32 kɔkɔ, o ye jeyirali numan ye o koo la.

Duniya kuru bee ka Bibulu lonna baarada

Randolf Dunn, ታምጋጋ - Roberi Santiyago, ታምጋጋ
Bibulu ka enterineti kan

Kalan 1nan - Ala ka cikan

Feen bee sarola cogo di? Cee min tun ye Ala ye .

Krista - Ala ka gundokow Ala koo la

Ka bo jenamaya la ka taga se saya ma - Cee satɔ ye kunmabɔli laben
Kibaru Dumanw ka cikanw .

Kalansen 2nan - Ka menni ke Krista fe .

Wagati ka kon Krista je

Wagati min na Krista tun be dugukolo

kan Wagati min na Krista ko

Wagati laban dugukolo kan

Desizɔn wagati lo

Ka bo saya la ka teme kuruwa kan ka taga jenamaya la Yafali koo la

Batizeli ka ke Kirisita ye

Kalansen 3nan - Jenamaya kura Krista la

Masaya min ma dilan ni bolow ye

Masaya kɔnkɔ baarakelaw .

Krista ka sariyakolo kɔnkɔ

Firiyamusɔ minw mako be kɔnkɔ na

Alako ta fan fe

Ka jenamaya ke hɔɔɔnya la

Kɔnkɔ ka ntalen

Cikan min be kɔnkɔ leterew kɔnkɔ:

Ala bato ni hakili ni tijen ye .

Bibulu lɔnbagaw ka kalanw

Bibulu labennin

Bibulu ka kuma surunw

Suguyaw ani ntalenw .

Kalansen 4nan - Ka yiriwa Krista la .

Nazaretika Yezu

Krista ka jenamaya

Ka ke kelen ye Krista la

Miiriliiw dimi koo la

Farikolo, niin, niin - U be taga min n'i sara?

Furu ni furu faran

Ala ka lafiyelon

Danni ka kon Zenezi je Danni

Heburuw .

Kalansen 5nan - Ka kɔnkɔbaya Krista la

Kalan minw be sɔnkɔ kuruwa kan Ala ka

ɔɔli kecogo la Niningalibaw minw ma

deli ka ke Ka jenamaya ke kɔnkɔ ye

Krista la Ka jenamaya ke ka teme bee

kan

Layidu minw be sɔnkɔ sisan ani abada Cee

sɔnkɔ ye Ala batobagaw ye .

Jenamaya kuma kabakomanw

Kalan 6nan - Ka ke Bibulu lɔnbaga ye .

Suuw, misaliyaw ani kiraya kumaw

Niin senu

Daniyeli

Yezu Krista ka Yirali

Sebeninw ka kumabali

Kalanw ni kewalew k'a ta saan 100 la ka taga se saan 1500 ma.

Ka Bibulu lajen ani k'a bayelema

Bi, Egilizi ka kewalew - Sebeninw wala laada?

Yezu kɔnkɔnw - Tablo

Duniya kuru be ka Bibulu Inniya baarakeyo be ni yoro wewew ye thebiblewayonline.com kan.